Tabel: De structuur van de visserijsector in de Europese Unie, 2001

Land	Aantal vaartuigen	Capaciteit BT	Vermogen kW	Totale aanvoer (ton) incl.aquacultuur
België	126	22.975	63.003	27.000
Denemarken	4.648	97.932	380.877	1.447.532
Duitsland	2.373	75.103	171.457	312.555
Griekenland	20.243	111.933	654.199	215.964
Spanje	17.972	589.359	1.474.421	1.520.012
Frankrijk	8.836	209.460	1.141.526	917.899
Ierland	1.246	61.082	190.625	366.314
Italië	16.325	260.603	1.513.677	545.523
Nederland	1.040	174.344	482.263	623.396
Portugal	11.579	123.923	393.671	226.969
Finland	3.979	24.170	219.745	161.411
Zweden	2.123	48.840	256.542	357.676
Verenigd Koninkrijk	8.658	253.409	1.047.690	1.030.328
Totaal	99.1248	2.053.133	7.989.698	7.752.579

Bron: Europese Commissie

Op het vlak van de vlootreductie geniet België reeds een aantal jaren van een uitzonderingsregime. In 1996 werd beslist dat een verdere inkrimping van de Belgische vloot de efficiëntie en de rendabiliteit van de visserijsector zou ondergraven. Derhalve kreeg de Belgische vloot het statuut van '*minimum vitalis*' en werd geen verdere vermindering van de capaciteit (noch in PK, noch in BT) opgelegd. Deze uitzonderingsstatus wordt niet automatisch aan België toegekend, maar moet telkens opnieuw worden onderhandeld binnen de EU. Indien dit '*minimum vitalis*'-principe in het vernieuwde GVB niet gehandhaafd blijft, zal België eveneens aan de vooropgestelde reductienormen moeten voldoen, wat mogelijk reeds op relatief korte termijn de overlevingskansen van de sector in het gedrang kan brengen.

De oproepen van de Belgische visserijsector om de leefbaarheid te garanderen, zijn bij de Europese Commissie alvast niet in dovemansoren gevallen. In haar voorstellen werd de toegang van Nederlandse en Franse vaartuigen tot de Belgische wateren beperkt tot de 6 - 12 mijlszone, waardoor ze op basis van het GVB niet langer de Belgische 3 - 6 mijlszone kunnen bevissen.

Het laatste woord is aan de vissers

De problemen waarmee de Europese visserijsector momenteel wordt geconfronteerd, zijn in wezen niet nieuw. In grote lijnen zijn ze dezelfde als tien jaar geleden, maar aangezien ze toen onvoldoende zijn aangepakt, zijn ze nu nog acuter geworden. De kritische toestand van zowel de visbestanden als de visserijsector zelf, tonen duidelijk aan dat er dringende nood is aan een doordacht beleid, dat zo goed mogelijk wetenschappelijk onderbouwd wordt.
Dit komt niet alleen de visbestanden ten goede, maar het is tevens een noodzaak voor het overleven van de visserijsector in zijn geheel. De sleutel voor het welslagen van het visserijbeleid ligt echter bij de vissers zelf. Zonder een voldoende breed draagvlak van de vissersgemeenschap voor de reglementeringen is een duurzaam en toekomstgericht visserijbeleid bij voorbaat ten dode op opgeschreven.

Of EU-commissaris Fishler zijn slag zal thuishalen en er zal in slagen alle lidstaten over de streep te trekken voor een broodnodige herziening van het visserijbeleid is bij het ter perse gaan van dit artikel nog koffiedik kijken. Wordt dus vervolgd.

Fanny Douvere
wetenschappelijk medewerker
Vakgroep Internationaal Publiekrecht
Maritiem Instituut, Universiteit Gent
Universiteitstraat 6, B-9000 Gent
Tel.: 09 264 84 41
Fax: 09 264 69 89
E-mail: fanny.douvere@rug.ac.be

1 *Groenboek over de toekomst van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid*, COM (2001), 135, 20 maart 2001.
2 De huidige reglementering voorziet dat voor eind 2002 de toegang tot de 6 tot 12 mijlszone, de toegang tot de 'Shetland Box' en de toegang tot de Noordzee moeten herzien (zie verordening (EG) 3760/92 en de toetredingsakten van 1985 en 1994)

GEROMMEL IN DE POLDER: EEN ONDERZOEK NAAR HET SAMENGAAN VAN LANDBOUW EN NATUUR IN UITKERKE (BLANKENBERGE)

In discussies rond multifunctioneel ruimtegebruik en duurzaam beheer voelt de landbouw zich vaak in de hoek gedreven. Niet zelden worden daarbij 'de groenen' (als verzamelnaam voor iedereen die natuur ziet als meer dan enkel productiegrond) met de beschuldigende vinger gewezen. Daar waar landbouwgrond op tal van plaatsen wordt opgeofferd aan wegenbouw, bedrijven- en industrieterreinen, havenuitbreidingen of woonverkavelingen, is het hek pas echt van de dam als men landbouwers confronteert met de omzetting van rijke productiegronden in zogenaamde 'natuur'. Dat zou men tenminste vermoeden. Maar is dit ook de werkelijkheid? Onderzoekers van de Artevelde-hogeschool en de Universiteit Gent deden onderzoek naar de aanvaarding van een belangrijk natuurontwikkelingsproject in de Uitkerkse Polder (Blankenberge) bij de landbouwgemeenschap en bij omwonenden en recreanten. Een leerrijk verhaal!

Een ecologisch waardevol landbouwgebied?

Naast strand en duin maken ook de polders deel uit van onze kust. De kustpolders worden gekenmerkt door een kunstmatige waterbeheersing en zijn lager gelegen dan de nabijgelegen zee. Door die nabijheid van de zee is het grondwater beïnvloed door brak water. De polders vormen bovendien één van de meest uitgestrekte resterende, open ruimtes in Vlaanderen. Als gevolg van dit open karakter, de aanwezigheid van graslanden en de nabijheid tot de zee is het gebied erg belangrijk voor tal van vogelsoorten en planten.
Een voorbeeld van deze kustpolders is de Uitkerkse Polder. De Uitkerkse Polder is een uitgestrekt open ruimtegebied gelegen tussen Blankenberge, Zuienkerke en de Haan. Dit ecologisch zeer waarde-

MD

Als gevolg van het open karakter, de aanwezigheid van graslanden en de nabijheid tot de zee is de Uitkerkse Polder erg belangrijk voor tal van vogelsoorten en planten

MD

De Uitkerkse Polder is ook een waardevol landbouwgebied, met tientallen actieve bedrijven

volle poldergebied geniet zowel een Vlaams beschermd statuut (erkend natuurreservaat, natuurinrichtingsproject, natuurgebied en landschappelijk waardevol agrarisch gebied) als een internationale bescherming (volgens de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn). Sedert eind 1990 werkt Natuurpunt vzw aan de uitbouw van een natuurreservaat door terreinverwerving, natuurbeheer, natuurherstel en natuurontwikkeling (zie kader). Zo wordt de papieren bescherming van fauna en flora in dit ecologisch waardevol gebied ook een effectieve bescherming. De Vlaamse overheid – meer in het bijzonder de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) — van haar zijde startte vorig jaar met het uitwerken van een natuurinrichtingsproject in het gebied.
Tegelijkertijd is de Uitkerkse Polder sinds de middeleeuwen in landbouwgebruik. Tot vandaag hebben tientallen bedrijven landbouwpercelen in gebruik in deze polder. Alleen al binnen de groene gewestplanbestemmingen gaat het hier om 68 bedrijven. De Uitkerkse Polder is dus evenzeer een waardevol landbouwgebied.

Wat vinden anderen van deze 'vergroening'?

De Universiteit Gent en de Arteveldehogeschool voerden in de periode 2000-2002 een onderzoek uit naar het draagvlak voor natuurontwikkeling in de Uitkerkse Polder[1], in het kader van het Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling (afgekort als VLINA 9908). Hierbij werd onder meer gepolst naar de manier waarop verschillende groepen mensen (omwonenden, recreanten, jagers, natuurliefhebbers, ambtenaren en landbouwers) aankijken tegen de omzetting van landbouwgrond naar natuur in de Uitkerkse Polder.

De Uitkerkse Polder vormde voornamelijk in de jaren '90 het decor van vaak hoog oplopende conflicten tussen landbouw en natuur. Het onderzoek heeft zich dan ook voor een groot deel gericht op de houding van landbouwers in de periode dat maatregelen voor natuurontwikkeling werden genomen. Inmiddels is dit conflict sterk geluwd. Vooraleer in te gaan op de houding van landbouwers, wordt eerst een blik geboden op het draagvlak bij omwonenden en recreanten. Tal van andere aspecten die in dit onderzoek aan bod kwamen (zoals de juridische knelpunten bij het nemen van natuurontwikkelingsmaatregelen) komen hier niet aan bod, maar zijn wel terug te vinden in het onderzoeksrapport.

Het wat en waarom van natuurontwikkeling

In Vlaanderen is al heel wat natuur verdwenen of vernield. Het beetje overblijvende natuur is vaak te klein en te versnipperd om het nog effectief te kunnen beschermen. Het is daarom van groot belang dat de natuur opnieuw wordt hersteld of dat (zelfs) op plaatsen waar vroeger geen natuur was, nieuwe mogelijkheden voor de ontwikkeling van natuur worden gecreëerd. Door het scheppen van die mogelijkheden (zoals het afgraven van vervuilde grond, of het aanleggen van poelen) kunnen zich opnieuw planten en dieren vestigen. Natuurontwikkeling is dus het vergroten van natuurwaarden op terreinen die geen of een zeer geringe natuurwaarde kennen, door middel van het creëren van een gunstige uitgangssituatie door inrichting (natuurtechnische milieubouw) en doelgerichte beheersmaatregelen (ontwikkelingsbeheer).

DB

No-Projecten 1, 2 en 3 ☐ Natuurinrichtingsproject VLM

Het onderzoek naar het draagvlak voor natuurontwikkelingsmaatregelen bij landbouwers, omwonenden en recreanten spitste zich toe op drie reeds gerealiseerde projecten binnen de Uitkerkse Polder. Ook is aangegeven welk gebied werd opgenomen door de Vlaamse Landmaatschappij in haar natuurinrichtingsproject

Beknopte omschrijving van de natuurontwikkelingsmaatregelen in de Uitkerkse polder

Het VLINA-onderzoek was beperkt tot drie reeds gerealiseerde natuurontwikkelingsprojecten binnen de Uitkerkse Polder. Het gaat om volgende percelen: ca. 7 ha tussen Kuiperscheeweg en Blankenbergse Vaart (1); ca. 3,9 ha en 3,5 ha op Oostelijke oever van de Blankenbergse Vaart (2) en ca. 8 ha, oud huisvuilstort Blankenberge langs de Kuiperscheeweg (3).
Ondertussen is er, verspreid over diverse andere percelen (waaronder eveneens voormalige landbouwpercelen), bijkomend aan natuurontwikkeling en/of -herstel gedaan.

In de door ons onderzochte percelen werden volgende natuurontwikkelingsmaatregelen genomen:
- afgraven tot oorspronkelijk profiel
- aanleg van slotenpatronen
- plaggen
- graven van poelen en veedrinkputten
- bouw van een observatiehut met knuppelpad
- aanleg van ondiepe slenken en afwateringslaantjes
- verwijderen van drainagebuizen
- opvullen van een tussenliggende sloot
- uitdiepen en verbreden van de centrale aanvoersloot
- bouw van het bezoekerscentrum Groenwaecke

MD

Graafwerken om het oorspronkelijk profiel te herstellen of om poelen en veedrinkputten aan te leggen, maken deel uit van natuurherstel- of –ontwikkelingsmaatregelen

Natuur? Graag, maar met respect voor landbouwers.

Tijdens het onderzoek werd een 100-tal omwonenden en recreanten bevraagd aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst over hun houding ten opzichte van het natuurreservaat Uitkerkse Polder. Alhoewel het niet de bedoeling was van dit onderzoek om een kwantitatief onderzoek te voeren, zijn de aantallen van bevraagde omwonenden en recreanten groot genoeg om van een representatief aantal te spreken.
Algemeen kunnen we spreken van een groot draagvlak bij omwonenden en recreanten voor de uitbouw van dit natuurreservaat in de Uitkerkse Polder. Ongeveer 80% van de bevraagde omwonenden en recreanten staat er positief tot heel positief tegenover (zie figuur). Het poldergebied wordt beschouwd als een landbouw- en natuurgebied, waar het goed is om te fietsen en te wandelen. De aanwezigheid van het bezoekerscentrum 'de Groenwaecke' wordt duidelijk gewaardeerd.

In de bevraging werd niet rechtstreeks gevraagd naar problemen voor landbouw in de polder. Toch verwijzen een aantal recreanten en omwonenden spontaan naar deze problematiek. Regelmatig is te horen dat natuurontwikkeling niet ten koste mag gaan vàn, maar dient te gebeuren met respect vóór landbouw. Er dient uitgekeken naar vormen van samenwerking, en indien dit niet mogelijk is, naar voldoende hoge vergoedingen voor de getroffen landbouwers.

Waar is het gezonde boerenverstand?

Bij het onderzoek werden eveneens 14 landbouwers uit de streek geïnterviewd. Tijdens deze diepte-interviews, die gemiddeld 1,5 tot 2 uur duurden, kwam veel naar boven: over de streek, over het 'boeren', over het reservaat… Globaal staan de bevraagde landbouwers negatief tegenover het natuurreservaat Uitkerkse Polder en de uitgevoerde natuurontwikkelingsmaatregelen. Waarom dit zo is, vatten we hieronder samen.

Heel belangrijk is het grote verschil in *natuurbeeld* tussen landbouwers en natuurbeheerders. De wijze waarop het natuurreservaat wordt beheerd, botst met de door landbouwers gehanteerde logica van het bewerken van de (anders) waardeloze grond. Het landbouwbeheer is er juist op gericht om de grond te bewerken, en op die manier productief (voor mensen nuttig) te maken. Dit werk van jaren wordt nu in een handomdraai tenietgedaan voor het beheren van natuur. Dat dit gebeurt in een context van groeiende schaarste aan landbouwgrond (o.m. het gebrek aan geschikte gronden voor mestafzet) maakt het voor landbouwers niet alleen onbegrijpelijk, maar bovendien nutteloos.

Een tweede probleem dat vaak wordt aangehaald, is de *toegenomen sociale controle*. Tot voor enkele jaren was de polder vrijwel exclusief landbouwgebied. Nu wordt de polder overspoeld door 'groenen', 'stadsmensen' en 'bureaumensen'. Vogelkijkhutten worden

Draagvlak: een begrip dat vele ladingen dekt

Het begrip *'draagvlak'* wordt de laatste jaren meer en meer gebruikt. Bestuurders, ambtenaren, adviesraden, organisaties en wetenschappers hanteren begrippen als 'draagvlak', 'maatschappelijk draagvlak' en 'sociaal draagvlak' in beleidsbrieven, nota's, adviezen, standpunten enz. Heel vaak wordt onder draagvlak begrepen de aanvaarding van het beleid of de voorgestelde maatregelen. In het VLINA-onderzoek werd een ruimere definitie voor draagvlak gehanteerd. Naast de passieve component (houding: aanvaarding, acceptatie) is ook de actieve component van draagvlak (gedrag: bereidheid tot medewerking of ontwikkelen eigen initiatief) onderzocht. Ook werd het begrip draagvlak verfijnd naar maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak. Het maatschappelijke draagvlak op zich is samengesteld uit het middenveld- en het sociale draagvlak.
Het *middenveld-draagvlak* verwijst naar de klassieke sociale bewegingen, de nieuwe sociale bewegingen, en de adviesraden en -commissies waar vertegenwoordigers van de bewegingen elkaar ontmoeten. Het *sociale draagvlak* verwijst naar de individuele, niet-georganiseerde burgers. Binnen het tweede, het bestuurlijke draagvlak, kan onderscheid worden gemaakt tussen het ambtelijke en het politieke draagvlak. Het *ambtelijke draagvlak* verwijst naar de relevante sectorale administraties van diverse bestuurlijke niveaus. Het *politieke draagvlak* behelst de betrokken beleidsvoerders.

MD

Ongeveer 80% van de omwonenden en recreanten staan positief tot heel positief tegenover de uitbouw van het natuurreservaat in de Uitkerkse Polder, zo blijkt. Het poldergebied wordt beschouwd als een landbouw- en natuurgebied, waar het goed is om te fietsen en te wandelen

Het gerommel in de polder is de voorbije jaren geluwd. Landbouwers willen nu helpen zoeken naar gemeenschappelijke oplossingen en hierin als volwaardige (gespreks)partners worden betrokken

MD

Vogelobservatiehut: een instrument voor natuureducatie of een 'controlepost'? Natuurbeheerders en landbouwers hebben vaak een verschillend natuurbeeld

in deze context door sommige landbouwers als 'controleposten' gezien, van waaruit het reilen en zeilen van landbouwers 24 uur op 24 uur in het oog wordt gehouden. De uitrusting van natuurliefhebbers met verrekijker, fotomateriaal en telescoop versterkt nog deze ervaring.

De veeleer negatieve houding van landbouwers wordt tot slot ook ingegeven door *angst*. Het gaat om angst voor verdere uitbreiding van het natuurreservaat maar ook om schrik dat de eigen bedrijfsvoering zal gehinderd worden, bijvoorbeeld door een toename van distels of door het verder opleggen van beperkingen.

Ook de genomen natuurontwikkelingsmaatregelen moeten het ontgelden bij een aanzienlijk deel van de bevraagde landbouwers. Vooral de *ervaren ongelijkheid* (tussen landbouw en natuur) is hier een doorn in het oog. Landbouwers gaan er van uit dat deze natuurontwikkelingswerken gebeuren zonder vergunning, terwijl zij zelf voor de geringste spadesteek steeds meer administratie moeten verwerken. *"Een boer mag geen spade meer in de grond steken, terwijl op het perceel ernaast kranen voor 'natuur' duizenden kubieke meters grond verzetten, en dit zonder vergunning"*, klinkt het.
Bij de natuurvereniging die de maatregelen heeft uitgevoerd, klinkt net een heel ander verhaal: daaruit blijkt dat wettelijke procedures voor vergunningen wel degelijk zijn gevolgd. De natuurontwikkeling is volgens een aanzienlijk deel van de landbouwers eigenlijk 'natuurvernietiging'. Er komt een soort gecreëerde natuur, die volgens de landbouwers geen natuur is, en hier evenmin thuishoort.

Wat zegt dat boerenverstand?

Het is duidelijk dat het 'gerommel in de polder' de voorbije jaren geluwd is. Uit het onderzoek blijkt vandaag een draagvlak bij landbouwers voor het zoeken naar oplossingen. Landbouwers willen hierbij vooral als volwaardige (gespreks)partners worden betrokken via dialoog en inspraak. Het gebrek hieraan voedde immers het gevoel van machteloosheid. Andere voorstellen waren: het voorzien van een neutraal figuur om te bemiddelen tussen natuur en landbouw; het voorzien van rechtvaardige vergoedingen; én het daadwerkelijk uitvoeren van onteigening in overleg met betrokkenen. Opvallend is dat de meerderheid van de bevraagde landbouwers voorwaardelijk in kan stemmen met de omzetting van landbouwgrond naar natuur. Als belangrijkste voorwaarde wordt ook hier een serieuze vergoeding of een onteigening vooropgesteld.

Naar een nieuw 'poldermodel'?

De polders in Vlaanderen vormen het toneel van groeiende claims, vanuit diverse maatschappelijke sectoren: woongelegenheid, recreatie, landbouw, industrie, natuur, enz. Uit het onderzoek in de Uitkerkse Polder blijkt bij o.m. omwonenden en recreanten duidelijk een groot draagvlak voor de bescherming én ontwikkeling van de typische natuurwaarden in de polders. Het draagvlakprobleem in de Uitkerkse Polder situeerde zich vooral op het niveau van de lokale landbouwers. Als de overheid werk wil maken van de daadwerkelijke bescherming van deze ecologisch waardevolle polder, is er nood aan een nieuw 'poldermodel'. Daarin dient juist een oplossing te worden gezocht voor de gestelde draagvlakproblemen. Zo een model betekent ook dat:
- het actiever beluisteren en meer inspraak geven aan landbouwers een belangrijke vereiste is
- er bij conflictsituaties wordt voorzien in neutrale figuren die kunnen bemiddelen tussen landbouw en natuur
- bij onverenigbaarheid van landbouw en natuur, men daadwerkelijk overgaat tot bedrijfsverplaatsing of onteigening, in overeenstemming met de betrokken landbouwers
- er wordt voorzien in voldoende hoge compensaties voor getroffen landbouwers

Bij natuurontwikkelingsprojecten is het tenslotte belangrijk verschillende natuurbeelden te herkennen én vooral te erkennen. Natuurbeelden van recreanten, omwonenden, landbouwers, jagers, hengelaars, natuurliefhebbers enz. kunnen sterk verschillen. Waar het niet noodzakelijk is te streven naar een consensus van deze veelheid aan natuurbeelden, is het wel noodzakelijk op ernstige wijze te onderzoeken in hoeverre er met de veelheid aan natuurbeelden rekening kan worden gehouden.

Dirk Bogaert, An Cliquet** en Martine De Zitter**

* Arteveldehogeschool Gent,
St-Annaplein 31, B-9000 Gent
Tel.: 09 223 59 05
E-mail: dirk.bogaert@arteveldehs.be
** Vakgroep Internationaal Publiekrecht,
Universiteit Gent, Universiteitsstraat 6,
B-9000 Gent
Tel.: 09 264 68 99
E-mail: an.cliquet@rug.ac.be

1 BOGAERT, D. en CLIQUET, A., *Draagvlakonderzoek bij natuurontwikkelingsmaatregelen. Beleidsgerichte analyse en voorstellen tot het optimaliseren van juridische en maatschappelijke instrumenten voor natuurontwikkelingsprojecten*, VLINA 99/08, Arteveldehogeschool en Universiteit Gent, 2002, 755p.
In het onderzoek werden verder de natuurontwikkelingsprojecten Heidebos (Oost-Vlaanderen), Duivelskuil (Antwerpen) en Turnhouts Vennengebied (Antwerpen) onderzocht.